

Hangkultúra oktatás a Szent István király Zeneművészeti Szakközépiskolában

Közel tíz évvel ezelőtt egy országos pedagógiai programban örömmel olvastam, hogy alkotói milyen nagy súlyt helyeztek a „vizuális kultúra” és „mozgóképkultúra” középszintű oktatására, ugyanakkor szomorúan tapasztaltam, hogy az akusztikai kultúra, a hangok művészete nem szerepelt a leiratban. Muzsikusként és hangmérnökként egyaránt úgy éreztem, hogy a program hiányos, hiszen éppen egy olyan korban, amely a kép és az információ mindenhatósága mellett a hanggal sokszor mostohán, vagy éppen felelőtlen igénytelenséggel bánik, szükséges egy olyan tantárgy, amely komplex módon foglalkozik az akusztikai jelenségekkel. Mivel akkor a Szent István Király Zeneművészeti Szakközépiskolában már néhány éve oktattam egy „hangtechnika” c. tárgyat, az iskola vezetőségével közösen úgy döntöttünk, hogy ezt számos, a témához kapcsolódó humán és reál ismeretanyaggal kibővítve egy sokkal átfogóbb „hangkultúra” tárgygyá fejlesztjük tovább.

A szükséges engedélyek beszerzését követően iskolánkban a „hangkultúra” ma már egy négy évfolyamos, választhatóan (két-szintű) érettségivel végződő tantárgy, ill. szakképzés formájában egy öt éves, szakmai vizsgával lezáruló – tehát önálló – szak.

A hangkultúra ismeretanyagának legfontosabb témakörei a következők:

- általános hangkultúra történet (benne pl. a hangszerek kialakulása, az ókori színház akusztikája, az operaházak és hangversenytermek létrejötte és változása, a „gépi” hang története a fonográfól a digitális technikáig),
- hangtani alapismeretek (benne pl. a hangszerek sugárzási tulajdonságai, a különböző zenekari ültetések akusztikai értékelése),
- teremakusztikai ismeretek (benne pl. az utózenés, a hangszigetelés, a hangversenytermek, próbatermek akusztikai sajátosságai),
- elektroakusztikai ismeretek (benne pl. a mikrofonok, keverőasztalok, hangrögzítő eszközök, az analóg- és digitális technika lehetőségei, a térhatású hangtechnika, a hangszórók),
- hangfelvételi műelemzés (hangfelvételek szubjektív értékelése a ma általáno-

san alkalmazott nemzetközi szempontrendszer alapján),

- a hangfelvételi műfajok (a műelemzés órák keretében, benne a rádiójáték, az opera, a szimfonikuszene, az elektroakusztikus-zene, a könnyűzene és az aktuális műsorok esztétikája, technikája),

- hangszertörténet (hangszercsoportonként tárgyalva, az alapvető akusztikai sajátosságokra is kitérve),

- zenei mozgóképkultúra fakultáció (kizárólag az un. komolyzene képi megjelenítésének lehetőségei).

A tematika alapjaiban a zene és a technika érintkezési pontjaira épül, tehát a zene akusztikai oldalról, az akusztikát pedig zenei oldalról tárgyalja. Újdonságot jelent a műelemzés és a hangfelvételi műfajok ismertetése, amely a hangfelvételek értő befogadásának készségét, a gépi hangzás szépségének felismerését segíti.

A felsorolt témákat valamennyi diákunk a délelőtti órarendbe iktatva közismereti tananyagként tanulja, heti 1–2 órában. A kifejezetten hangkultúra szakra felvett növendékeink ezen kívül heti két órában gyakorlaton is részt vesznek az iskola stúdióiban, ahol a meglehetősen gyakran jelentkező hangtechnikai feladatokat is többnyire ők látják el.

Az ötödik, (érettségi utáni) szakképző évfolyam tantárgyai pedig a következők:

- esztétika,
- partitúraolvasás,
- hangfelvételi műelemzés,
- zenei szerkesztés és újságírás,
- stúdiógyakorlat,
- valamennyi zenei tantárgy és a zenekari (kórus) gyakorlat.

Az ötödik évfolyam heti óraszám kb. 20 óra.

A tantárgy oktatásának célját tekintve külön kell választanunk hangszerez- ill. hangkultúra szakos növendékeinket. Napjaink zenei életét ugyanis annyira áthatja az akusztika és a hangtechnika, hogy a felsoroltak a leendő zeneművészek számára is a napi zenei tevékenységhez közel álló hasznos ismeretek. Nem véletlen, hogy az igényes felsőfokú zeneoktatási intézmények tananyagában szinte mindenütt szerepelnek az akusztikai jellegű stúdiumok, iskolánkban azonban az elektroakusztika

jelenléte ugyanúgy hangsúlyos, hiszen ma már a hangfelvétel is a zenei élet szerves részét képezi. A felvétel-elemzések során pedig feltárulnak a hangszóróból megszólaló zene lehetőségei, a gépi hangzás sajátosságos szépségei, mindenkor összehasonlítva az „élő” hallgatással, hiszen mindkettőnek vannak előnyei és korlátai, s ideális esetben nem egymás ellenében, hanem együttesen szolgálják a hallgató igényeit. A leendő muzsikuskok számára mindezek hasznos ismeretek.

A hangkultúra szakosok – amellet, hogy valamennyi zenei tárgyat tanulják és emellett kórusban vagy zenekarban is énekelnek ill. játszanak – a szakmai gyakorlatok révén megismerkednek a stúdiók munkájával, s inkább a hangmérnök, zenei rendező, szerkesztő, vagy éppen akusztikus irányban tanulhatnak tovább. Itt persze sokszor felmerül a kérdés: miért nem egy kifejezetten műszaki szakközépiskolában történik mindezek oktatása? Elvileg ez sem kizárható, azonban meggyőződésem, hogy a hangmérnök munkája az operatőréhez hasonlóan művészi tevékenység, csupán az újjáteremtés nem a kép, hanem a hang közegében történik. És egy hangmérnök akár milyen mélyen is ismeri pl. egy keverőasztal felépítését, ettől még nem lesz jó szakember, mert csak a gyermekkortól kiinduló és az iskolai évek alatt folytatott zenei tanulmányok biztosítják e tevékenység biztos hátterét. Továbbá a zenekarban vagy kórusban eltöltött évek alakítják ki benne a csapatmunka, a szüntelen egymásra figyélés szellemét, az üvegablakon túliak tisztelét, a kifinomult analitikus hallásról, jó ritmusérzékről nem is szólva. (A zene- és általában a művészetoktatás ember-formáló szerepéről itt talán szükségtelen szólnunk, bár ezt sok „tanügyi döntnök” figyelmébe kellene ajánlanunk.) Ezért a hangkultúra oktatását csak zenei környezetben tudom elképzelni, még akkor is, ha ezzel az a vád ér, hogy nyitott kapukat döngöttek. Így a szak pontos megjelölése: „Zenész szakképzés, hangkultúra szakon”.

A felvétellel jelentkező kilencedikesek egy része a hangkultúra szakon, míg a többiek a zenei szakokon kezdik el középiskolai tanulmányaikat. Kérdés, hogy lehetséges-e a két terület közötti átjárhatóság?

A Szent István Király Zeneművészeti Szakközépiskola hangkultúra tanterme

Éppen e lap hasábjain szükségtelen hangsúlyoznunk, hogy a zenetanulás mennyire törekeny. Vannak, akik elszánt zenei elhivatottsággal jönnek a konzervatóriumba, majd csakhamar kiderül, hogy választásuk nem volt szerencsés: vagy a tehetség, vagy a kitartás hiányzik belőlük. Sok-sok órányi hangszeres gyakorlással a hátuk mögött ilyenkor a hangkultúra szakra átmenve lehetőségük van arra, hogy kipróbálják magukat egy másik – de lényegében rokon – területen, hiszen ha nem is lesznek zeneművészek, de a szükséges felsőfokú tanulmányaik végeztével attól még kitűnő zenei rendezők, szerkesztők, hangmérnökök és akusztikusok lehetnek. S a közös tantárgyak révén az átjárhatóság az első évfolyamokon még mindkét irányban lehetséges. Ha pl. egy felvételizőnk hangszeresen még nem éri el a konzervatóriumi szintet, de a felvételi bizottság „lát benne zenei fantáziát”, akkor átmenetileg bekerülhet a hangkultúra szakra, ahol a zenei tárgyakat úgyis tanulja, s ez sokkal előnyösebb számára, mintha a zenétől távol egy gimnáziumban várná a későbbi sikeres hangszeres felvételt. Ám arra is van példa, hogy egy „hangkultúrás”, megelégvén a blokkvázlatokat és a decibelleket, inkább neki áll gyakorolni, s még idejében átmegegy egy hangszeres szakra. Ez az átjárhatóság nagyon fontos, hiszen tanulóinkat a „bele-erőltetés” helyett abban kell segítenünk, hogy a felkínált lehetőségek között megtalálják leendő hívatásukat. Ezért az első évfolyamokon a hangkultúra és a zenei szakok közötti átjárást nem gátoljuk.

A hangkultúra szak készülék-háttere költségigényes, hiszen csak szabványos stúdiótechnikai és akusztikai körülmények között oktatható, mert a felvételek nem készíthetők és nem elemezhetők gyenge erősítővel vagy hangszórókkal. A hang-

technika pedig olyan rohamosan fejlődik, hogy szinte évente szükséges egy-egy komolyabb készülék beszerzése. (Jellemző, hogy a szeptemberben megírt tanmenet márciusra gyakran már elavul). S mert a zeneoktatás közismerten ugyancsak költséges, ezért a stúdiók milliókat felemészítő fejlesztése csak átgondolt műszaki és pénzügyi tervezéssel valósítható meg. Ugyanakkor ismervé az átlagos hallgatási szokásokat, tanulóink felé abban is példát kell mutatnunk, hogy az igényes otthoni zenehallgatás milliós kiadások helyett már százezres nagyságrendből megoldható. Többek között e célkitűzés jegyében tervezzük meg az oktatásban alkalmazott hifi rendszereket is, mert a mai MP3 korszakban nagyon fontos, hogy a hangzásminőség mindenkor fontosabb legyen, mint a tárolt „adatmennyiség”. És abban is példát igyekszünk felmutatni, hogy a tanórákon a hangszórókból csak igényes zene szólal meg, a legkiválóbb magyar és külföldi együttesek és művészek tolmácsolásában, színvonalas hangzásminőséggel. Mivel e tárgyhoz kapcsolódóan igen sok szemléltető hang- és videó bejátszásra van szükség, ez egyben az értékközvetítés egyik kitűnő eszköze is, esetenként a zenetörténeti órákon elhangzottakat is jótékonyan kiegészítve. (Egy-egy felvétel sokszor nem is a hangtechnikai, hanem a művészi értéke miatt mutatok be.)

Bár más oktatási intézmények is foglalkoznak e szak bevezetésének gondolatával, s talán iskolánknak is kedvezőbb lenne, ha a hangkultúrát (legalább tantárgyként) nem csak mi oktatnánk, ám mégis kerülnendő, hogy ez bárhol a szükséges tárgyi feltételek maradéktalan megteremtése nélkül történjék, hiszen ezzel a tárgy egyik lényeges eleme: a hangminőségre történő nevelés csorbulna. Ugyanakkor oktató

stúdióink ma már e témakör bemutatásának fontos bázisa: többek között a Kandó Kálmán Műszaki Főiskola és a Gödöllői Szent István Egyetem mérnök hallgatói is itt tanulják a „hangfelvétel művészete” c. tantárgyat. (A három kötetnyi hangkultúra tankönyvet is ez utóbbi intézmény nyomtatja, közös használatra.)

Kétségtelen, hogy a szakot döntően a fiúk élvezik és tanulják nagy szorgalommal, miközben többnyire objektív műszaki szemmel tekintik a tananyagot. A lányok inkább esztétikai alapon dolgozzák fel a tanultakat, ám szeretném hangsúlyozni, hogy a szakmának mindkét szemléletmódra szüksége van. S bár úgy tartják, hogy a műszaki gondolkodás inkább a fiúk sajátja, a Kandó Kálmán Műszaki Főiskolát eddig mégis több lány tanulónk végezte el sikeresen, mint fiúnk.

A hangkultúra szakra történő felvételi vizsga időben egybeesik a zenei felvétellel, s az elbírálás a szolfézs- és a hangszeres tudás, továbbá egy hangzó hangtechnikai jellegű tesztanyag „megfejtése” és egy rövid beszélgetés alapján történik. A túljelentkezés a korábbiakban kb. másfél-kétszeres, ebben az évben négy-ötszörös volt. A szak természetesen ugyanúgy a felső szintű tanulmányokra készít fel, mint a zenei szakok, bár – sajnos – a továbbtanulás helyett egyesek inkább már az érettségit követően elhelyezkednek a szakmában. Tanítványaink közül már többen sikeresek a pályán: hangmérnökként-hangmesterként dolgoznak a Magyar Rádiónál, a Magyar Televíziónál, de van közöttük zenei rendező, akusztikus tervezőmérnök és elektroakusztikai termékmenedzser is. (Ők az ismereteket még csak tantárgyként tanulták, mivel az első szakmai évfolyam vizsgája 2007-ben lesz.)

A szak egy egyedülálló kísérlet, melynek eredményessége hosszabb távon már nem oktatási kérdés. A befektetett energia csak egy virágzó hazai zeneélet, egy igényes akusztikai szemlélet esetén hozhatja meg gyümölcseit, hiszen csak akkor lesz nagyobb számban szükség azokra a szakemberekre, akik a magyar zeneművészet mindenkori rangjához méltóan gondoskodnak annak akusztikai környezetéről, elektroakusztikus terjesztéséről és az utókor számára történő megőrzéséről.

Ujházy László
tanszakvezető

Szent István Király
Zeneművészeti Szakközépiskola